

Oponentský posudek na dizertační práci Mgr. Jana Bureše na téma *Věcná jurisdikce Mezinárodního trestního soudu*

Na nejrůznější témata týkající se Mezinárodního trestního soudu bylo v posledních letech v češtině, angličtině i jiných jazycích napsáno velké množství knih, článků i jiných pojednání. Do této kategorie se řadí rovněž předložená dizertační práce Mgr. Jana Bureše, která se zaměřuje na věcnou jurisdikci Mezinárodního trestního soudu. Dizertace spíše než standardní vědeckou práci připomíná komentář několika ustanovení Římského statutu. Tento komentář je nepochybně velmi podrobný, zajímavý a zasvěcený a plně prokazuje, že autor se v problematice dobře orientuje a uvažuje o ní v širším kontextu. Tím spíše je škoda, že v práci chybí zásadnější „nekomentářová“ část, která by téma představila obecněji a rozebrala jeho problematické aspekty nevázané na jednotlivé skutkové podstaty. Vlastně je to i překvapující, protože v úvodu si autor klade dlouhou sérii otázek, které předpokládají právě takovýto přístup. Jeho nezapojení do práce – a tím i nezodpovězení výzkumných otázek, resp. nedoložení jejich odpovědí v práci – považuji za největší slabinu dizertace.

1. Aktuálnost (novost) a náročnost tématu:

Zvolené téma dizertační práce není zcela nové, navzdory tomu stále vykazuje znaky aktuálnosti. Mezinárodní trestní soud byl sice formálně ustaven již v roce 1998, tj. před 14 lety, první trestní stíhání před ním ale stále ještě probíhají (první rozsudek padl v roce 2012). Z tohoto hlediska je zřejmé, že jednotlivá ustanovení Římského statutu, včetně ustanovení týkajících se věcné jurisdikce MTS, se teprve nyní postupně stávají předmětem aplikace a interpretace, a proto stojí za to věnovat jim bližší pozornost. Téma je vzhledem k množství literatury, která mu již byla věnována, středně náročné na zpracování. Náročnost se navíc vždy odvíjí od přístupu, který autor zvolí, a otázek, jež si klade. Z hlediska přístupu se předložená dizertační práce omezuje na podrobný rozbor jednotlivých skutkových podstat. Otázek si sice autor v úvodu klade mnoho, ovšem velkou část z nich nezodpovídá, popř. je zodpovídá zcela nezávisle na tom, o čem píše v práci. Z tohoto hlediska jedinou větší výzvou, která před autorem při zpracování tématu vyvstala, byla nutnost projít velké množství primárních pramenů, sekundární literatury a relevantní judikaturu. S touto výzvou se autor, vzhledem k nevyužívání přípravných prací Římského statutu, vyrovnal jen částečně.

2. Formální stránka práce a využití zdroje:

Předložená dizertační práce je na slušné formální a jazykové úrovni. Je vcelku jasné, že text tohoto rozsahu se jen těžko může zcela vyhnout chybám a překlepům. I zde se některé objevují, s výjimkou určitých omylů v interpunkci (čárky po větách vložených) ale nevykazují

prvek konstantnosti či častého opakování, takže je zjevné, že se jedná spíše o přehlédnutí. Ne úplně šťastné jsou přepisy některých jmen do češtiny (např. proč al-Bashir a ne al-Bašír, když navíc český přepis lépe odpovídá originálu jména?, str. 81), opět se ale nejedná o něco, co by při četbě výrazně rušilo či odvádělo pozornost od obsahu práce k její formě. Totéž platí pro některé archaismy, jež se v textu objevují (např. Ženevská *konvence* namísto v textu jinak standardně používaného termínu Ženevská *úmluva*, str. 78).

Výčet použitých pramenů a literatury je na první pohled úctyhodný. Při bližším zkoumání však na něm, a zejména na využití pramenů a literatury v práci samotné, zarazí několik skutečností. První je to, že autor v omezené míře využívá rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu a prakticky vůbec nevyužívá přípravných prací Římského statutu. Tyto materiály by pro něj přitom s ohledem na téma a jeho pojetí měly být rozhodující. Snaha suplovat jejich absenci sekundárními zdroji, zejména zahraničními komentáři Římského statutu, je sice do jisté míry pochopitelná, ale rozhodně neuspokojivá. Znamená totiž, že autor píše komentář Římského statutu na základě komentářů jiných autorů. V tomto ohledu by mohla vyvstat otázka, nakolik je jeho práce původním příspěvkem k tématu a nakolik se jedná jen o kompilaci (a převedení do češtiny) dostupných sekundárních pramenů.

Zadruhé, velmi nestandardní je citování judikatury mezinárodních orgánů nikoli na základě originálu rozsudků, ale podle zkrácené verze případů v českém Casebooku (viz např. poznámky pod čarou 138 a 188). Tato verze postrádá jakoukoli autoritativní povahu, proto její využívání v daném kontextu není právě šťastné. Zatřetí, přes množství pramenů uvedených v bibliografii práce po většinu času využívá několika málo (cca tři) knih, ze kterých trvale čerpá. Je dobře, že alespoň občas doplňuje autor názory převzaté z těchto pramenů o své vlastní postřehy a o poznatky z judikatury, těchto názorů a postřehů by ale v práci mělo být jednoznačně více. Konečně, čistě na okraj lze upozornit na to, že zdroje nejsou vždy v bibliografii začleněny zcela správně, např. *Czech Yearbook of International Law* není sborníkem, a že k tématu jsou dokonce i v češtině k dispozici rovněž jiné materiály než ty, ze kterých autor vycházel (Kavěna, Lhotský, Majerčík aj.).

3. Obsahová stránka práce:

Dizertační práce nejprve zahrnuje několik úvodních kapitol nastiňujících cíle práce, využití metody a současný stav zkoumané problematiky. Mezi úvodní částí je ne zcela sourodě řazen i stručný přehled historie mezinárodního trestního soudnictví, který by lépe zapadal mezi věcné kapitoly. Na počátku práce figuruje dlouhý výčet cílů práce a ještě delší katalog výzkumných otázek (v práci je jich celkem jedenáct). Délka tohoto katalogu i typ

kladených otázek může vyvolat rozpaky. Ty ještě vzrostou po přečtení kapitoly „základní metody práce“. Je totiž zřejmé, že některé z výzkumných otázek nelze za pomoci stanovených metod zodpovědět. I ty, které by snad zodpovědět šlo, by vyžadovaly jasnější konceptualizaci a operacionalizaci použitých pojmů. Jak chce autor např. hodnotit, zda „*veškerá ustanovení Římského statutu odpovídají potřebám současnosti*“ (str. 10)? Jakými kritérii poměřuje „*kvalitu právního textu*“ (str. 11), resp. hodnotí „*nedostatky současné úpravy*“ (str. 11)? Jaké znaky vykazuje „*objektivní*“ a „*efektivní*“ mezinárodní spravedlnost (str. 11)?

Pochyby o tom, zda práce skutečně směřuje k zodpovězení v úvodu položených otázek, dále posiluje v průběhu četby vlastního textu. Autor se zde totiž nezabývá ani těmi aspekty tématu, jež by za pomoci navržených metod zkoumat mohl. Jde např. o otázku obyčejové povahy zločinů zakotvených v Římském statutu. Pokud by chtěl autor opravdu zjistit, „*do jaké míry předmětná ustanovení skutečně představují kodifikaci obyčejového mezinárodního práva*“, resp. „*pokud ne, v jakém směru se od obyčejového práva odchyľují nebo co naopak opomíjí*“ (str. 10), musel by kromě komentáře ustanovení Římského statutu předložit i podrobnou analýzu obyčejotvorného procesu v dané oblasti; to ovšem práce nečiní. Odpovědi na výzkumné otázky obsažené v závěru jsou tak spíše postulovány než prokázány. Z tohoto hlediska práce zahrnuje dva odlišné celky, jež by bylo možno vcelku dobře oddělit, a to úvod se závěrem na straně jedné a věcné kapitoly na straně druhé. Ačkoli obě tyto části pojednávají o věcné jurisdikci MTS, činí tak z výrazně odlišného úhlu pohledu.

Věcná část dizertační práce zahrnuje kapitoly 6-11 (a snad 4). Tyto kapitoly, jak již bylo uvedeno, nabízejí komentář článků 6-8 a 70 Římského statutu, ve znění změn vnesených Kampalskou konferencí. Kapitoly mají jednotné schéma, v rámci něhož je každý zločin analyzován z pohledu svého objektu, objektivní stránky, subjektivní stránky a subjektu. Toto dělení odpovídá klasickému přístupu české nauky trestního práva, a u práce psané v češtině je tak zvolené vhodně. Ostatně vzhledem k tomu, že toto dělení je detailnější než tradiční anglosaské členění na *actus reus* a *mens rea*, a přináší tak o zločinech více poznatků, má jeho využití nepochybně širší potenciál. Komentář je zasvěcený, zajímavý a jasně a přehledně formulovaný. Lze říci, že se jedná o nejpodrobnější a nejkomplexnější komentář k článkům 6-8 Římského statutu, který je zatím v češtině dostupný. Jako takový se může stát cennou pomůckou zejména pro české soudy, před nimiž by vstaly otázky vázané na Římský statut, pro akademickou obec, již by mohl poskytnout východisko pro další zkoumání Statutu, i pro jiné zájemce o problematiku mezinárodního trestního soudnictví.

Před vlastní komentář jednotlivých článků Římského statutu bývá v textu předrženo historické ohlédnutí za vývojem jednotlivých zločinů v rámci mezinárodního práva. Jedná se o zajímavé pasáže, jejichž význam pro práci ovšem není zcela jednoznačný. Pokud měly nabídnout obecný úvod do tématu, pak jsou – zejména u zločinu agrese – snad až příliš obšírné. Pokud měly naopak dokumentovat vývoj obyčeje, pak jsou – ve všech případech – zase nedostatečně rozsáhlé.

K obecnému hodnocení práce lze připojit některé detailnější poznámky a dotazy:

Str. 26 – co má autor na mysli „nahrazováním kodifikacemi“? Chce-li jím říct, že k dosavadní obyčejové úpravě přistupuje úprava smluvní, je to v pořádku. Soudí-li, že nová smluvní úprava starší úpravu obyčejovou opravdu „nahrazuje“, bylo by vhodné specifikovat důvody, jež ho k tomuto závěru vedou.

Str. 27 – paša Talaat nebyl jediným strůjcem genocidy Arménů, ani jediným odsouzeným za tuto genocidu.

Str. 28 – požadavek tzv. *war nexus* ve Statutu Norimberského tribunálu problémy vyvolával, neboť řada závažných zločinů byla spáchána již před válkou, bez nutné vazby na ni.

Str. 48 a 157 – úvahy o věku relevantním pro definici genocidy a válečných zločinů jsou velmi zajímavé a přesvědčivé.

Str. 49 – kapitoly 6.3.4.1 by se spíše měla zaměřit na akty genocidy, které nejsou trestné podle Římského statutu (ne podle Úmluvy), protože právě jeho věcná jurisdikce (ne sféra aplikace Úmluvy) je tématem práce.

Str. 52 – jak souvisí cíle vedení vojenské akce (úplné zničení nepřátelského národa) s kvalifikací jednání coby agrese?

Str. 59 – autor dospívá k závěru, že definice genocidy v Římském statutu je možno považovat za „adekvátní“ a „vhodnou“. Co jej vede k tomuto závěru a čím onu adekvátnost a vhodnost poměřuje?

Str. 73 autor volá po rozumném kompromisu, pokud jde o vázání zločinů proti lidskosti na politickou linii státu nebo organizace. V čem by tento rozumný kompromis měl spočívat? A na základě čeho se autor domnívá, že by mohla hrozit „nekontrolovatelná extenze výkladu“?

Str. 75, 77 a 78 – případy MTS týkající se vraždy, vyhlazování a zotročování by si byly zasloužily podrobnější rozvedení a odkaz na relevantní kauzy.

Str. 122 – v závěru prvního odstavce je nešťastně použit pojem „kombatanti“. Vzhledem k tomu, že článek 8(2)(e) pojednává o vnitrostátních ozbrojených konfliktech, nemá zde tato kategorie co dělat.

Str. 124 – nejsem si zcela jistá, jakou souvislosti vidí autor mezi tzv. klauzulí veřejného pořádku a situacemi vynucování práva. Chápe-li ustanovení čistě deklaratorně, je to v pořádku, přičítá-li mu jiné účinky, bylo by vhodné to v práci podrobněji rozvést.

Str. 126 – na jakém právním základě lze popravu zajatého příslušníka nepřátelské strany podezřelého ze špionáže či vlastizrady považovat za válečný zločin?

Str. 154 – proč nelze použití znaku ČK kolumbijskými ozbrojenými silami při osvobození rukojmí Ingrid Betancourt v roce 2008 považovat za válečný zločin?

Str. 160 – proč se autor domnívá, že ratifikací Úmluvy všemi státy je „posílena obyčejová povaha tohoto pravidla“?

Str. 184 – autor zmiňuje tzv. understanding. Stálo by za rozvedení, jaká je právní povaha tohoto instrumentu.

Str. 201 – z čeho autor dovozuje, že pirátství je „treaty-based crime“?

4. Závěry a otázky k zodpovězení při obhajobě:

Přes výhrady uvedené výše splňuje předložená dizertační práce požadavky kladené na kvalifikační práce daného typu na Právnické fakultě UK, a proto ji **doporučuji** k ústní obhajobě. Během ní by se autor kromě otázek položených již v posudku mohl zaměřit na následující dotazy:

1. Na str. 125 kritizuje autor tvůrce Římského statutu za to, že „*neprojevili dostatečnou snahu o vytvoření nové a vnitřně logicky promyšlené kodifikace válečných zločinů*“. V rámci obhajoby by autor mohl rozvést, jak by si takovou jednotnou definici válečných zločinů představoval.

2. Autor se opakovaně v práci vyjadřuje ke vztahu smlouvy a obyčeje, tato vyjádření nejsou ale zcela koherentní. V rámci obhajoby by autor mohl tento vztah osvětlit podrobněji a zamyslet se i nad povahou a důsledky procesu kodifikace (obecně a v kontextu Římského statutu).

V Praze dne 3. května 2012

JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.MA